

O PENSAMENTO DE VIQUEIRA

I

Limiari

Se non ten feito a historia do pensamento social en Galicia. Malia de algunas figuras de meirande valer, se non ten feito a siñificación, perspeitivas e consecuencias de un feixe de homes que adicaron moitos e nobres pensamentos a realidade social diste cornecho atlántico. Galicia dou alguns pensadores sociaes que convén conocer. No século XIX agromou unha boa rolda, da que viveu nalguns matices, todo o pensamento derradeiro. Mais tamen o século noso dou algunas figuras diñas da millor adicación, tanto polo que aportaron de novo como polo espírito radical que diran ao insino do pasado.

Cásique todos adicaronse a política. E difícil atopar o pensador apolítico na historia de Galicia. Cecais Vicetto, e ainda iste con certas reservas, poida ser ollado dista maneira. Os máis quixerón na vida verificar, con millor ou peor fortuna, os seus ideales ou as suas ideas. Antre iles, o caso de Viqueira é moi exemplar. Con unha constancia poucas vegadas mirada, sostuvo na área política as concrusións a que tiña chegado seu pensamento testo de metafísica e psicoloxía.

Viqueira é un caso moi especial no pensamento galego. E un home do seu tempo, sin prexuicios do século derradeiro, cousa que é moi raro atopar no pensamento español. O seu radicalismo sostívose pendurado de un ollar de cote pra un ideal e contra os tópicos inventados polo pasado. O liberalismo, que finaba, tivo nil un rexo nemigo. Polo tipo de leituras, pola sua formación, polos seus gustos, non foi herdeiro do XIX. Non pasou coma co pensamento de Ortega, cheo de doutriñairismo, do que non tivo pulos pra librárese.

Viqueira chegou o pensamento social de Galicia ao traveso da Psicoloxía. No século XIX os carreiros mais doados pra chegar a política foran o xornalismo, o xurismo ia historia. No escomenzo do século, o pensamento galego mira o xurdir de auténticos pensadores. Agora non son Faraldo o xornaísta, nin Murguía ou Vicetto ós historiadores, nin Brañas ó xurista, os que defenden a Galicia e pescudan ou amostran os fundamentos dunha teoría. Agora chegan García Martí con unha grande base metafísica, adeprendida a veira de Bergson e Durkheim, e Risco, con uns ollos afeitos a mirar o fenómeno etnográfico, e Viqueira, con un profundo criterio filosófico, pra continuar e radicaizar as estruturas básicas do pensamento galego. A historia foi o argumento do século derradeiro. A filosofía ias cencias antropolóxicas van ser o fundamento dos novos tempos gallegos.

Viqueira, Xohan Vicente Viqueira, chegou ó pensamento social de Galicia da man da Psicoloxía e dunha celme e xurdia formación filosófica i artística. E todo isto, da compañía senlleira do sentimento, tan puro, tan nobre, e tan espranzado, que a sua presencia ten causado admiración e ainda ten de causar mais. Compañero de Ortega, ben fariámos en chamarlle o Ortega galego, si non fora porque de frívolo non tiña nin ren e mais porque de doutriñairo tampouco tiña ren seu pensamento.

Viqueira é orgalo do pensamento sociopolítico galego. Pro tamen pode ser orgalo do pensamento social español. Os grandes pensadores españoles, coma Giner, Simarro, Coissío, Ortega, Unamuno, e tantos outros, tiveron na mais fonda querencia. A fondura do seu pensamento faino mais riguroso que Azcárate, Sanchez de Toca e tantos outros que adequiriron certa sona de pensadores políticos. O noso tempo pode ter fachenda de telo como unha outa figura. Antre Ortega, Unamuno, Maeztu ou Alomar, pode ter un sitio diño, tanto pola sua laboura no castelán, coma pola que acó

fixera nun fino, musical e plástico galego. Non vale esquencelo mais. Señan calisqueira os seus pensamentos, sempre nobres, sempre emocionados, foi unha grande expresión de español e galego.

II

Do 22 de outubro de 1886 ó 29 de agosto de 1924

Foi un home culto no mais sinxelo senso da palabra. Tiña fondos conocimentos de música, sobor da que teorizou, compuxo, e tocaba con acerto o violín. Conocía moi ben os movementos literarios ios avances da cencia. A assimilación de tantos e tan profundos conocimentos viña ser perfeita. Poucas vegadas un home pode saber e sentir con tanto estilo. O segredo, sin dúbida, vai en que todo ise saber, que noutrous acaí en erudición, ou en retórica, tiñan unha unidade e un fondo filosófico común. A pesares da dispersión temática, cousa que tamén tiveran Ortega e Unamuno, tiña unha rexa unidade ideolóxica e sentimental.

A sua laboura é moi variada. Trinta e oito anos moi ben empregados, sin perda de un intre. Cecais o ano mais abundoso do seu trafejo, cando amostraba mais froitos, foi precisamente cando a morte o levou, aló no 1924. Cásique trinta e oito anos de enfermedade, de padecimiento, de loita contra da morte. Sei de quen, alumno apasioado, lembra a Viqueira paseando seu corpo eibado polas ruas de Compostela, no cativo intre que insinou no Instituto daquela cidade. Viqueira foi un heroi sostido pola fé no home e por uns sentimentos poucas vegadas atopados na historia.

Non é cousa agora de suliñar sua biografía. Iste é un estudo ideolóxico, que non se ten feito co il. A sua biografía cásique é a sua laboura. Tiña un medio expresivo crárraro, sinxelo, e tan axustado que non falla nin sobra unha verba nos seus escritos. Estilo directo, sin divagacións nin voltas. Somentes homes de síntesis como il e con gran crariedade mental poden facer así. As ideas xurden nidiñas, tan como que non quer a cousa, que semella que calisqueira pode facer o mesmo. O mais difícil é conquerir, como requirió Viqueira, que as dificultades faganse evidencias ios riscos fagánse amabres cómaros no espírito do leitor.

Tendo de conta istos apuntamentos, podemos dividir sua laboura do xeito que sigue:

a) Creación.

A laboura científica orixinal foi sempre moi apreciada. Na literatura psicolóxica e pedagóxica tivo muita sona. As suas refreixóns sobor da psicoloxía apricada a escola foran diñas da millor estima. O Boletín da Institución Libre de Enseñanza contén, ben destacados, algunos artigos que foron moi gabados e comentados. Pra eisempro, o artigo sobor de "La psicología experimental y el maestro" e toda unha peza científica. Os seus libros, coma "Elementos de Etica" (Coruña, 1919), "Etica y Metafísica" (Madrid, 1926), "Introducción a la psicología pedagógica" (Madrid, 1919), dín de un pensador profundo e rigoroso. E falan de unha vida, axiña finada, que dou os melhores froitos.

A laboura literaria e-a dun gran escritor i ensaista. O artigo curto dominouno como somentes puderan dominalo Risco, Castelao ou Xulio Camba. A sua poesía rúbea ante os melhores líricos de Galicia, é decir, de España, coma levamos dito noutro sitio. A prosa é merescente de ter un posto de honra ante dos bos prosistas galegos. Pantasía, conocimento, sentimento i espranza van cinguidos nunha laboura de creación universal de siño esgrevio.

b) *Traducción.*

As suas traduccions ó castelán dendeis do griego, latín, francés, inglés ou alemán non teñen parella. A "Historia de la filosofía", de Karl Vorlander, en dous tomos, e con liñiar de Ortega, foi un éxito. Viqueira fixo un traducimento axil e belido. O "Tratado de la naturaleza humana", de David Hume, ó que puxo ó serei liñiar, é outra gran contribución a cencia española. Como ó son a obra de Katz, "Fué el Greco astigmático", ou "Kant y la Escuela de Marbusto", de Matoz, as duas con péritos apuntamentos de Viqueira.

Viqueira tiña unha formación universal. Afincado no seu tempo, tiña, non embargante sua preparación moderna, unha eisepcioal formación crásica. A sua traducción de "La apología de Sócrates", de Platón, é un modelo.

I é que as culturas crásicas lle non eran alleas, pois tiña dilas bo conocimento.

Tamén ó galego rescribeu algunha traducción. As versions de poemas de Miguel Anxel, Goethe e Hebbel proban a elasticidade do idioma galego pra mergullárese no pensamento universal. E unha lástima que a laboura niste senso non fose mais ámpria.

Viqueira foi un gran traballador. Murchouse sua estrela antre doores e traballos a eito. Sempre co ideal na fronte, coa espranza nos beizos, adicou ós mais seu esforzo e seu mensaxe. Malia das doores a moreas, foi un home optimista. A sua vida resúmese neste poema que fixo aló no 1918:

*E cando cheguen os ventos da invernía
Ou as brisas do vrán,
as cordas da miña arpa cal as ponlas,
a vida cantarán.*

III

O ideaismo práitico

A laboura de Viqueira e unha esgrevia chamada a aición. Non a un facer sin lei, senon a un facer de acordo con un ideal. Nin ideaismo inconcreto, nin facer sin ideal. Unha mistura, ben emparellada, antre o ideal ia aición. De acó, dista mistura, xurdeu o ideaismo práitico, o facer con un ideal, o mover a sociedade de acordo con grandes ideais.

Viqueira andivo a eispricar o que chaman ideaismo práitico. Isa mistura de aición e idea foi motivo de belidos apuntamentos. Dixo con seguridade: "Non que quero eu un idealismo tolo como o de D. Quixote; quero un idealismo práctico da vida". O ideaismo práitico ten unha eisixencia: "Este exixe que nas cousas más pequenas da nosa existencia penetre a ideia e as aloumiñas". Fixo sempre gabanza dun ideaismo, mais dun ideaismo realista, non dun ideaismo tolo. Amou as ideas, sinteu agarimo polos ideais, sobor dos que tanto teourizou, pro quixo que fosen grandes estímulos sociaes e grandes forzas coleitivas. Chatouse sempre de

ideaista. Mais mirai que tipo de ideaista: "Mais hai duas clás de idealistas: uns viven puramente na ideaia e non no mundo; viven nas nubes e son idealistas tolos. O outro idealismo ademite, craro, a ideia; quere él, por iso, que encha a realidade de maneira que nela brile e fulgue. O derradeiro idealismo debe ser o noso porque é o fecundo".

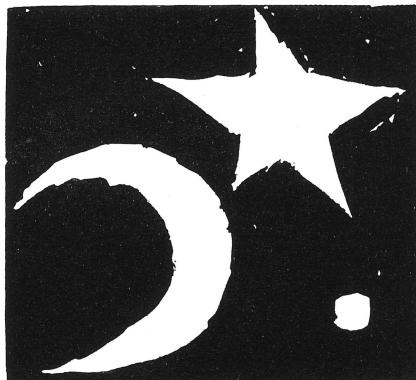
O ideaismo práitico é un slogan belido, unha frase chea de contido, un sistema sociopolítico envolvente en duas verbas. ¡Ideaismo práitico! Antre os símbolos galegos, entre a Grande Obra de Faraldo, ou o Deus Fratresque Gallaicæ antergo que revivira Brañas, temos de ter de conta o Ideaismo Praítico que Viqueira levou os seus mais outos principios e apricou con nobre e fondal entusiasmo.

Por iso, como ó mais ideaista práitico, Viqueira andivo sempre a encher de ideas a reaidade social, a facer que o mundo, iste pequeno mundo galego, conquerise un senso profundo e radical.

O ideaismo práitico foi unha base, un encetar camiño, unha espranza. Espranza en homes, institucións e cousas. Entusiasmo pola escola, como a grande creadora e mantedora de ideaismo práitico, i entusiasmo por todo o que siñificase entrar nos folgos de Galicia e da humanidade. Se non ten gabado abondo o sistema pedagóxico de Viqueira. Non é cousa de facelo agora. A escola e unha institución cultural básica, mais non somentes pro neno, senon pra todos, pois ten de ser biblioteca e "centro cultural dos campos e das pequenas vilas". Velahí tedes o espírito de Giner. A escola é o fundamento da sociedade. Isa idea de centro cultural dalle amprios fins, non somentes pra edade escolar, senon pra todos: "Nela deben fundarse bibliotecas, no posible circulantes; nela deben organizarse conferencias sobre problemas do momento, agrícolas e económicas. O mestre debe ser o conselleiro en todas aquellas cuestions dos galegos como ciudadans, como agricultores e como comerciantes, sen ter agora conta da influencia que ten de exercer no sentido do refinamiento humán". E como a escola, o insino medio e superior mereceron a atención de Viqueira. O problema de Galicia, da Galicia do futuro, en certo modo concibeuno como un problema de insino, como Giner tiña considerado así o problema de España. O ideaismo práitico atopou na escola e no insino en xeral un dos seus millores pntales pra facer o futuro.

I ademais do entusiasmo pola escola, mostrou entusiasmo pola reaidade popular, pola vida galega más auténtica e polos seus millores, ós que adicou tamen nobres páxinas. Unha laboura que chama ó ideal como a de Viqueira tiña que ir testa de espranza e de fé. Tiña que ir acugulada de ideaismo, pro o mesmo tempo de práitica, pra que no fose utopía nin fose pura materiaidade. Sua figura eibada, malencónica, rexia, ten un posto no pensamento español e no galego. Viqueira, o ideaista práitico, o ideaista emocionado, o práitico prudente, ten de ser apreciado como é de merecente. A cultura é un pouco o ronsel dos homes esgrevios.

Compostela (Galiza) 1965

Baldomero Cores Trasmonte